ΑΠΌΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΊΟΥ (ένατο τμήμα)

της 3ης Ιουνίου 2021 *

«Προδικαστική παραπομπή – Σύναψη δημοσίων συμβάσεων προμηθειών, έργων και υπηρεσιών – Οδηγία 2014/24/ΕΕ – Διεξαγωγή της διαδικασίας – Επιλογή των συμμετεχόντων και ανάθεση των συμβάσεων – Άρθρο 63 – Προσφέρων στηριζόμενος στις δυνατότητες άλλου φορέα για την εκπλήρωση των απαιτήσεων της αναθέτουσας αρχής – Άρθρο 57, παράγραφοι 4, 6 και 7 – Ψευδείς δηλώσεις υποβληθείσες από τον φορέα αυτόν – Αποκλεισμός του εν λόγω προσφέροντος χωρίς να του επιβάλλεται ή να του επιτρέπεται να προβεί σε αντικατάσταση του φορέα αυτού – Αρχή της αναλογικότητας»

Στην υπόθεση C-210/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας, Ιταλία) με απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Μαρτίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

Rad Service Srl Unipersonale,

Cosmo Ambiente Srl,

Cosmo Scavi Srl

κατά

Del Debbio SpA,

Gruppo Sei Srl,

Ciclat Val di Cecina Soc. Coop.,

Daf Costruzioni Stradali Srl,

παρισταμένης της:

Azienda Unità Sanitaria Locale USL Toscana Centro,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (ένατο τμήμα),

συγκείμενο από τους N. Piçarra, πρόεδρο τμήματος, D. Šváby (εισηγητή) και S. Rodin, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι Del Debbio SpA, Gruppo Sei Srl και Ciclat Val di Cecina Soc. Coop., εκπροσωπούμενες από τους A. Manzi και F. Bertini, avvocati,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από την C. Colelli και τον S. L. Vitale, avvocati dello Stato,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Gattinara και P. Ondrůšek και την K. Talabér-Ritz,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 49 και 56 ΣΛΕΕ, καθώς και του άρθρου 63 της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65, και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 135, σ. 120).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Rad Service Srl Unipersonale, Cosmo Ambiente Srl και Cosmo Scavi Srl, οι οποίες συγκροτούν την προσωρινή κοινοπραξία επιχειρήσεων (ΠΚΕ) Rad Service (στο εξής: ΠΚΕ Rad Service), και, αφετέρου, των Del Debbio SpA, Gruppo Sei Srl, Ciclat Val di Cecina Soc. Coop. (στο εξής: ΠΚΕ Del Debbio), καθώς και της κοινοπραξίας επιχειρήσεων που συγκροτείται από τις DAF Costruzioni stradali Srl, GARC SpA και Edil Moter Srl (στο εξής: ΠΚΕ Daf), σχετικά με την απόφαση της Azienda Unità Sanitaria Locale Toscana Centro (τοπικής υγειονομικής υπηρεσίας της Κεντρικής Τοσκάνης, Ιταλία) να αποκλείσει την ΠΚΕ Del Debbio από διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης έργου.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 2014/24

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 84, 101 και 102 της οδηγίας 2014/24 έχουν ως εξής:

«(84) Πολλοί οικονομικοί φορείς, μεταξύ αυτών και οι [μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ)], θεωρούν ότι ένα σημαντικό εμπόδιο στη συμμετοχή τους στις [διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων] είναι ο διοικητικός φόρτος που απορρέει από την ανάγκη προσκόμισης σημαντικού αριθμού πιστοποιητικών ή άλλων εγγράφων που σχετίζονται με τα κριτήρια αποκλεισμού και τα κριτήρια επιλογής. Ο περιορισμός των εν λόγω απαιτήσεων, φερ' ειπείν, με χρήση του Ευρωπαϊκού Ενιαίου Εγγράφου [Σύμβασης] ([ΕΕΕΣ]) που συνίσταται σε ενημερωμένη υπεύθυνη δήλωση, θα μπορούσε να απλοποιήσει σημαντικά τη διαδικασία, προς όφελος τόσο των αναθετουσών αρχών όσο και των οικονομικών φορέων.

Ο προσφέρων στον οποίο έχει αποφασιστεί να ανατεθεί η σύμβαση θα πρέπει, ωστόσο, να υποχρεούται να παράσχει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία και οι αναθέτουσες αρχές δεν θα πρέπει να συνάπτουν συμβάσεις με προσφέροντες που δεν είναι σε θέση να το πράξουν. Οι αναθέτουσες αρχές θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν ανά πάσα στιγμή όλα ή κάποια από τα δικαιολογητικά έγγραφα, εφόσον θεωρούν ότι αυτό είναι απαραίτητο για την ομαλή διεξαγωγή της διαδικασίας. Χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση είναι οι διαδικασίες δύο φάσεων –κλειστές διαδικασίες, ανταγωνιστικές διαδικασίες με διαπραγμάτευση, ανταγωνιστικοί διάλογοι και συμπράξεις καινοτομίας– στις οποίες οι αναθέτουσες αρχές κάνουν χρήση της δυνατότητας να περιορίζουν τον αριθμό των υποψηφίων που καλούνται να υποβάλουν προσφορές. Η απαίτηση υποβολής των συμπληρωματικών εγγράφων τη στιγμή της επιλογής των υποψηφίων που θα κληθούν μπορεί να δικαιολογηθεί με σκοπό να αποφευχθεί οι αναθέτουσες αρχές να καλέσουν υποψηφίους οι οποίοι αργότερα αποδεικνύονται ανίκανοι να υποβάλουν τα δικαιολογητικά έγγραφα στο στάδιο της ανάθεσης, εμποδίζοντας τη συμμετοχή άλλων υποψηφίων που πληρούν κατά τα λοιπά τα κριτήρια επιλογής.

Θα πρέπει να προβλέπεται ρητά ότι το [ΕΕΕΣ] θα πρέπει επίσης να παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες όσον αφορά τις οντότητες στις ικανότητες των οποίων βασίζεται ο οικονομικός φορέας, ούτως ώστε η επαλήθευση των πληροφοριών αυτών να διενεργείται μαζί και με τους ίδιους όρους με την επαλήθευση που αφορά τον κύριο οικονομικό φορέα.

[…]

(101) Οι αναθέτουσες αρχές θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να αποκλείουν οικονομικούς φορείς οι οποίοι έχουν φανεί αναξιόπιστοι, επί παραδείγματι λόγω παραβάσεων περιβαλλοντικών ή κοινωνικών υποχρεώσεων, συμπεριλαμβανομένων και των κανόνων σχετικά με τη δυνατότητα πρόσβασης ατόμων με αναπηρίες, ή λόγω άλλων μορφών σοβαρών επαγγελματικών παραπτωμάτων, όπως είναι οι παραβιάσεις των κανόνων περί ανταγωνισμού ή περί δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι το σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω την ακεραιότητα του οικονομικού φορέα και, ως εκ τούτου, να καταστήσει τον οικονομικό φορέα ακατάλληλο να λάβει την ανάθεση δημόσιας σύμβασης, ανεξαρτήτως εάν ο οικονομικός φορέας έχει άλλως την τεχνική και οικονομική ικανότητα να εκτελέσει τη σύμβαση.

Δεδομένου ότι η αναθέτουσα αρχή φέρει την ευθύνη για τις συνέπειες πιθανής λανθασμένης […] απόφασης, οι αναθέτουσες αρχές θα πρέπει επίσης να παραμένουν ελεύθερες να αποφαίνονται ότι έχει σημειωθεί σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα όταν, πριν την έκδοση τελικής και δεσμευτικής απόφασης για την ύπαρξη λόγων υποχρεωτικού αποκλεισμού, μπορούν να αποδείξουν με ενδεδειγμένα μέσα ότι ο οικονομικός φορέας έχει παραβεί τις υποχρεώσεις του, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που αφορούν την καταβολή φόρων ή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, εκτός εάν το εθνικό δίκαιο ορίζει άλλως. Θα πρέπει επίσης να μπορούν να αποκλείουν υποψηφίους ή προσφέροντες των οποίων οι επιδόσεις σε παλαιότερες δημόσιες συμβάσεις παρουσίασαν σοβαρές αδυναμίες σε βασικές απαιτήσεις, όπως η αδυναμία παροχής ή εκτέλεσης, σημαντικές ελλείψεις στο παρασχεθέν προϊόν ή υπηρεσία με αποτέλεσμα να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον σκοπό για τον οποίο προοριζόταν, ή ανάρμοστη διαγωγή που δημιουργεί σοβαρές αμφιβολίες για την αξιοπιστία του οικονομικού φορέα. Το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να προβλέπει τη μέγιστη διάρκεια αυτών των αποκλεισμών.

Όταν βασίζονται σε λόγους προαιρετικού αποκλεισμού, οι αναθέτουσες αρχές θα πρέπει να δίδουν ιδιαίτερη προσοχή στην αρχή της αναλογικότητας. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορούν ελάσσονες παρατυπίες να οδηγήσουν στον αποκλεισμό οικονομικού φορέα. Όταν, ωστόσο, συρρέουν επαναλαμβανόμενες περιπτώσεις ελασσόνων παρατυπιών, μπορεί να γεννηθούν αμφιβολίες ως προς την αξιοπιστία οικονομικού φορέα, οι οποίες μπορούν ενδεχομένως να δικαιολογούν τον αποκλεισμό του.

(102) Θα πρέπει, ωστόσο, να επιτρέπεται στους οικονομικούς φορείς να υιοθετούν μέτρα συμμόρφωσης με στόχο την άρση των συνεπειών τυχόν ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων και την αποτελεσματική πρόληψη των παρανομιών. Τα εν λόγω μέτρα μπορεί να συνίστανται ιδίως σε μέτρα που αφορούν το προσωπικό και την οργάνωση, όπως είναι η διακοπή όλων των δεσμών με πρόσωπα ή οργανισμούς που εμπλέκονται στην παράνομη συμπεριφορά, κατάλληλα μέτρα αναδιοργάνωσης προσωπικού, η εφαρμογή συστημάτων υποβολής εκθέσεων και ελέγχου, η δημιουργία δομής εσωτερικού ελέγχου για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης και η έγκριση εσωτερικών κανόνων ευθύνης και αποζημίωσης. Όταν τα εν λόγω μέτρα προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις, ο εν λόγω οικονομικός φορέας δεν θα πρέπει πλέον να αποκλείεται για αυτούς τους λόγους και μόνον. Οι οικονομικοί φορείς θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν να εξετάζονται τα μέτρα συμμόρφωσης που λαμβάνονται με σκοπό την πιθανή συμμετοχή τους στη διαδικασία [συνάψεως δημόσιας σύμβασης]. Θα πρέπει, εντούτοις, να εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τους ακριβείς διαδικαστικούς και ουσιαστικούς όρους που θα ισχύσουν σε τέτοιες περιπτώσεις. Θα πρέπει ειδικότερα να έχουν την ελευθερία να αποφασίζουν αν επιθυμούν να επιτρέπουν στις επιμέρους αναθέτουσες αρχές να προβαίνουν οι ίδιες στις σχετικές αξιολογήσεις ή να αναθέτουν το καθήκον αυτό σε άλλες αρχές, σε κεντρικό ή μη επίπεδο.»

4 Το άρθρο 18 της οδηγίας αυτής, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αρχές εφαρμοζόμενες στις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων», προβλέπει, στην παράγραφο 1, πρώτο εδάφιο, τα εξής:

«Οι αναθέτουσες αρχές αντιμετωπίζουν τους οικονομικούς φορείς ισότιμα και χωρίς διακρίσεις και ενεργούν με διαφανή και αναλογικό τρόπο.»

5 Το άρθρο 57 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Λόγοι αποκλεισμού», ορίζει στις παραγράφους 4 έως 7 τα εξής:

«4. Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να αποκλείουν ή μπορούν να υποχρεώνονται από τα κράτη μέλη να αποκλείουν από τη συμμετοχή σε διαδικασία σύναψης σύμβασης οποιονδήποτε οικονομικό φορέα σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες καταστάσεις:

[…]

γ) εάν η αναθέτουσα αρχή μπορεί να αποδείξει, με κατάλληλα μέσα, ότι ο οικονομικός φορέας έχει διαπράξει σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα, το οποίο θέτει εν αμφιβόλω την ακεραιότητά του·

[…]

η) εάν ο οικονομικός φορέας έχει κριθεί ένοχος σοβαρών ψευδών δηλώσεων κατά την παροχή των πληροφοριών που απαιτούνται για την εξακρίβωση της απουσίας των λόγων αποκλεισμού ή την πλήρωση των κριτηρίων επιλογής, έχει αποκρύψει τις πληροφορίες αυτές ή δεν είναι σε θέση να προσκομίσει τα δικαιολογητικά που απαιτούνται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 59·

θ) εάν ο οικονομικός φορέας [παρέσχε] εξ αμελείας παραπλανητικές πληροφορίες που ενδέχεται να επηρεάσουν ουσιωδώς τις αποφάσεις που αφορούν τον αποκλεισμό, την επιλογή ή την ανάθεση.

[…]

5. […]

Ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να αποκλείουν ή να υποχρεώνονται από τα κράτη μέλη να αποκλείουν οικονομικό φορέα, όταν αποδεικνύεται ότι ο εν λόγω οικονομικός φορέας βρίσκεται, λόγω πράξεων ή παραλείψεων αυτού, είτε πριν είτε κατά τη διαδικασία, σε μια από τις περιπτώσεις της παραγράφου 4.

6. Οποιοσδήποτε οικονομικός φορέας εμπίπτει σε μια από τις καταστάσεις που αναφέρονται στις παραγράφους 1 και 4 μπορεί να προσκομίζει στοιχεία προκειμένου να αποδείξει ότι τα μέτρα που έλαβε επαρκούν για να αποδείξουν την αξιοπιστία του, παρότι συντρέχει ο σχετικός λόγος αποκλεισμού. Εάν τα στοιχεία κριθούν επαρκή, ο εν λόγω οικονομικός φορέας δεν αποκλείεται από τη διαδικασία σύναψης σύμβασης.

Για τον σκοπό αυτόν, ο οικονομικός φορέας αποδεικνύει ότι έχει καταβάλει ή δεσμευθεί να καταβάλει αποζημίωση για τυχόν ζημίες που προκλήθηκαν από το ποινικό αδίκημα ή το παράπτωμα, ότι έχει διευκρινίσει τα γεγονότα και τις περιστάσεις με ολοκληρωμένο τρόπο, μέσω ενεργού συνεργασίας με τις ερευνητικές αρχές, και έχει λάβει συγκεκριμένα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα καθώς και μέτρα σε επίπεδο προσωπικού κατάλληλα για την αποφυγή περαιτέρω ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων.

Τα μέτρα που λαμβάνονται από τους οικονομικούς φορείς αξιολογούνται σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα και τις ιδιαίτερες περιστάσεις του ποινικού αδικήματος ή του παραπτώματος. Σε περίπτωση που τα μέτρα κριθούν ανεπαρκή, γνωστοποιείται στον οικονομικό φορέα το σκεπτικό της απόφασης αυτής.

Οικονομικός φορέας που έχει αποκλειστεί, με τελεσίδικη απόφαση, από τη συμμετοχή σε διαδικασίες σύναψης σύμβασης ή ανάθεσης παραχώρησης δεν μπορεί να κάνει χρήση της δυνατότητας που παρέχεται βάσει της παρούσας παραγράφου κατά την περίοδο του αποκλεισμού που ορίζεται στην εν λόγω απόφαση στο κράτος μέλος στο οποίο ισχύει η απόφαση.

7. Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους όρους εφαρμογής του παρόντος άρθρου, βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων και τηρουμένου του ενωσιακού δικαίου. Καθορίζουν, ιδίως, τη μέγιστη περίοδο αποκλεισμού σε περίπτωση που ο οικονομικός φορέας δεν λάβει μέτρα για να αποδείξει την αξιοπιστία του, όπως αυτά ορίζονται στην παράγραφο 6. Εάν η περίοδος αποκλεισμού δεν έχει καθοριστεί από τελεσίδικη απόφαση, η περίοδος αυτή δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη από την ημερομηνία της καταδίκης με τελεσίδικη απόφαση στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο και τρία έτη από την ημερομηνία του σχετικού γεγονότος στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 4.»

6 Το άρθρο 59 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης» ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Κατά την υποβολή αιτήσεων συμμετοχής ή υποβολής προσφοράς, οι αναθέτουσες αρχές δέχονται το [ΕΕΕΣ], το οποίο αποτελείται από ενημερωμένη υπεύθυνη δήλωση ως προκαταρκτική απόδειξη προς αντικατάσταση των πιστοποιητικών που εκδίδουν δημόσιες αρχές ή τρίτα μέρη επιβεβαιώνοντας ότι ο εν λόγω οικονομικός φορέας πληροί οποιαδήποτε από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) δεν βρίσκεται σε μια από τις καταστάσεις του άρθρου 57 λόγω της οποίας οι οικονομικοί φορείς αποκλείονται ή μπορούν να αποκλεισθούν·

β) πληροί τα σχετικά κριτήρια επιλογής τα οποία έχουν καθοριστεί σύμφωνα με το άρθρο 58·

γ) κατά περίπτωση, τηρεί τους αντικειμενικούς κανόνες και κριτήρια που έχουν καθοριστεί σύμφωνα με το άρθρο 65.

Όταν ο οικονομικός φορέας εξαρτάται από τις ικανότητες άλλων φορέων σύμφωνα με το άρθρο 63, το ΕΕΕΣ περιέχει επίσης τις πληροφορίες του πρώτου εδαφίου της παρούσας παραγράφου όσον αφορά τους φορείς αυτούς.

Το ΕΕΕΣ αποτελείται από επίσημη δήλωση του οικονομικού φορέα ότι ο σχετικός λόγος για τον αποκλεισμό δεν ισχύει και/ή ότι πληρούται το σχετικό κριτήριο επιλογής και παρέχει τις κατάλληλες πληροφορίες, όπως απαιτείται από την αναθέτουσα αρχή. Το ΕΕΕΣ προσδιορίζει τη δημόσια αρχή ή το τρίτο μέρος που είναι υπεύθυνο για την έκδοση των σχετικών δικαιολογητικών και περιλαμβάνει επίσημη δήλωση ότι ο οικονομικός φορέας θα είναι σε θέση, κατόπιν αιτήσεως και χωρίς καθυστέρηση, να προσκομίσει τα εν λόγω δικαιολογητικά.

Όταν η αναθέτουσα αρχή μπορεί να λάβει τα δικαιολογητικά απευθείας με πρόσβαση σε βάση δεδομένων σύμφωνα με την παράγραφο 5, το ΕΕΕΣ περιέχει επίσης τις πληροφορίες που απαιτούνται για τον συγκεκριμένο σκοπό, όπως την ηλεκτρονική διεύθυνση της βάσης δεδομένων, τυχόν δεδομένα αναγνώρισης και, κατά περίπτωση, την απαραίτητη δήλωση συναίνεσης.

[…]

4. Η αναθέτουσα αρχή μπορεί να ζητεί από προσφέροντες και υποψήφιους ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας να υποβάλλουν όλα ή ορισμένα δικαιολογητικά, όταν αυτό απαιτείται για την ορθή διεξαγωγή της διαδικασίας.

Πριν από την ανάθεση της σύμβασης, η αναθέτουσα αρχή, εξαιρουμένων των συμβάσεων βάσει συμφωνιών-πλαισίων, όταν οι συμβάσεις αυτές συνάπτονται δυνάμει του άρθρου 33 παράγραφος 3 ή του άρθρου 33 παράγραφος 4 στοιχείο α), απαιτεί από τον προσφέροντα στον οποίο αποφάσισε να αναθέσει τη σύμβαση να υποβάλει ενημερωμένα δικαιολογητικά, σύμφωνα με το άρθρο [60] και, κατά περίπτωση, το άρθρο [62]. Η αναθέτουσα αρχή μπορεί να καλέσει τους οικονομικούς φορείς να συμπληρώσουν ή να διευκρινίσουν τα πιστοποιητικά που έχουν παραληφθεί σύμφωνα με τα άρθρα 60 και 62.

5. Παρά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 4, οι οικονομικοί φορείς δεν υποχρεούνται να υποβάλλουν δικαιολογητικά ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία, εφόσον και καθόσον η αναθέτουσα αρχή έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει τα πιστοποιητικά ή τις συναφείς πληροφορίες απευθείας μέσω πρόσβασης σε εθνική βάση δεδομένων σε οποιοδήποτε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία διατίθεται δωρεάν, όπως εθνικό μητρώο συμβάσεων, εικονικός φάκελος επιχείρησης ή ηλεκτρονικό σύστημα αποθήκευσης εγγράφων ή σύστημα προεπιλογής.

[…]»

7 Υπό τον τίτλο ««Αποδεικτικά μέσα», το άρθρο 60 της οδηγίας 2014/24 προβλέπει τα εξής:

«1. Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να απαιτούν τα πιστοποιητικά, τις βεβαιώσεις και τα λοιπά αποδεικτικά μέσα που αναφέρονται στις παραγράφους 2, 3 και 4 του παρόντος άρθρου και στο παράρτημα XII ως απόδειξη της μη ύπαρξης λόγων αποκλεισμού, όπως αναφέρονται στο άρθρο 57 και της πλήρωσης των κριτηρίων επιλογής σύμφωνα με το άρθρο 58.

Οι αναθέτουσες αρχές δεν απαιτούν αποδεικτικά μέσα πλην εκείνων που αναφέρονται στο παρόν άρθρο και στο άρθρο 62. Επιπλέον, όσον αφορά το άρθρο 63, οι οικονομικοί φορείς μπορούν να βασίζονται σε οποιαδήποτε κατάλληλα μέσα για να αποδεικνύουν στην αναθέτουσα αρχή ότι θα έχουν τους αναγκαίους πόρους στη διάθεσή τους.

2. Οι αναθέτουσες αρχές δέχονται ως επαρκή απόδειξη του ότι ο οικονομικός φορέας δεν εμπίπτει στις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 57 τα εξής στοιχεία:

α) για την παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου, την προσκόμιση αποσπάσματος του σχετικού μητρώου, όπως του ποινικού μητρώου ή, ελλείψει αυτού, ισοδύναμου εγγράφου που εκδίδεται από αρμόδια δικαστική ή διοικητική αρχή του κράτους μέλους ή της χώρας καταγωγής όπου είναι εγκατεστημένος ο εν λόγω οικονομικός φορέας, από το οποίο προκύπτει ότι πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις·

β) για την παράγραφο 2 και την παράγραφο 4 στοιχείο β) του εν λόγω άρθρου, πιστοποιητικό που εκδίδεται από την αρμόδια αρχή του οικείου κράτους μέλους ή χώρας.

[…]»

8 Υπό τον τίτλο «Στήριξη στις ικανότητες άλλων φορέων», το άρθρο 63 της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«1. Όσον αφορά τα κριτήρια της οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας που προβλέπονται στο άρθρο 58 παράγραφος 3 και τα κριτήρια σχετικά με την τεχνική και επαγγελματική ικανότητα που προβλέπονται στο άρθρο 58 παράγραφος 4, ένας οικονομικός φορέας μπορεί, εφόσον συντρέχει περίπτωση και για συγκεκριμένη σύμβαση, να στηρίζεται στις ικανότητες άλλων φορέων, ασχέτως της νομικής φύσης των δεσμών του με αυτούς. Όσον αφορά τα κριτήρια που σχετίζονται με τους τίτλους σπουδών και τα επαγγελματικά προσόντα που ορίζονται στο παράρτημα XII μέρος II στοιχείο στ) ή με τη σχετική επαγγελματική πείρα, οι οικονομικοί φορείς μπορούν, ωστόσο, να βασίζονται στις ικανότητες άλλων φορέων μόνο εάν αυτοί θα εκτελέσουν τις εργασίες ή τις υπηρεσίες για τις οποίες απαιτούνται οι συγκεκριμένες ικανότητες. Σε περίπτωση που οικονομικός φορέας επιθυμεί να στηριχθεί στις ικανότητες άλλων φορέων, αποδεικνύει στην αναθέτουσα αρχή ότι θα έχει στη διάθεσή του τους αναγκαίους πόρους, παραδείγματος χάριν, με την προσκόμιση της σχετικής δέσμευσης των φορέων αυτών για τον σκοπό αυτό.

Η αναθέτουσα αρχή ελέγχει, σύμφωνα με τα άρθρα 59, 60 και 61, αν πληρούν τα σχετικά κριτήρια επιλογής οι φορείς στις ικανότητες των οποίων ο οικονομικός φορέας προτίθεται να στηριχθεί και αν συντρέχουν λόγοι αποκλεισμού σύμφωνα με το άρθρο 57. Η αναθέτουσα αρχή απαιτεί από τον οικονομικό φορέα να αντικαταστήσει ένα φορέα που δεν πληροί σχετικό κριτήριο επιλογής ή για τ[ο]ν οποί[ο] συντρέχουν υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού. Η αναθέτουσα αρχή μπορεί να απαιτήσει από τον οικονομικό φορέα, ή δύναται να υποχρεωθεί σχετικώς από το κράτος μέλος, να αντικαταστήσει φορέα στο πρόσωπο του οποίου συντρέχουν μη υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού.

Όταν οικονομικός φορέας στηρίζεται στις ικανότητες άλλων φορέων όσον αφορά τα κριτήρια που σχετίζονται με την οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να ζητά από τον οικονομικό φορέα και τους φορείς αυτούς να είναι από κοινού υπεύθυνοι για την εκτέλεση της σύμβασης.

Υπό τους ιδίους όρους, μία ένωση οικονομικών φορέων, όπως αναφέρεται στο άρθρο 19 παράγραφος 2, μπορεί να στηρίζεται στις ικανότητες των συμμετεχόντων στην ένωση ή άλλων φορέων.

2. Στην περίπτωση συμβάσεων έργων, συμβάσεων υπηρεσιών και εργασιών τοποθέτησης και εγκατάστασης στο πλαίσιο σύμβασης προμηθειών, οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να απαιτούν την εκτέλεση ορισμένων κρίσιμων καθηκόντων απευθείας από τον ίδιο τον προσφέροντα ή, σε περίπτωση που η προσφορά υποβάλλεται από ένωση οικονομικών φορέων, όπως αναφέρεται στο άρθρο 19 παράγραφος 2, από έναν από τους συμμετέχοντες στην ένωση αυτή.»

Το ιταλικό δίκαιο

9 Το άρθρο 32, παράγραφος 7, του decreto legislativo n. 50 – Codice dei contratti pubblici (νομοθετικού διατάγματος αριθ. 50 περί κώδικα δημοσίων συμβάσεων), της 18ης Απριλίου 2016 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI, αριθ. 91, της 19ης Απριλίου 2016, στο εξής: κώδικας δημοσίων συμβάσεων) ορίζει τα ακόλουθα:

«Η ανάθεση αποκτά ισχύ αφότου εξακριβωθεί ότι πληρούνται τα κριτήρια.»

10 Το άρθρο 80, παράγραφος 5, στοιχείο f-bis, του κώδικα δημοσίων συμβάσεων ορίζει τα εξής:

«Οι αναθέτουσες αρχές αποκλείουν από τη συμμετοχή στη διαδικασία διαγωνισμού οικονομικό φορέα που βρίσκεται σε μια από τις ακόλουθες καταστάσεις, ακόμη και όταν μια από τις εν λόγω καταστάσεις αφορά υπεργολάβο των περιπτώσεων του άρθρου 105, παράγραφος 6: […] f-bis) ο οικονομικός φορέας υποβάλλει παραπλανητικά έγγραφα ή ψευδείς δηλώσεις σε εκκρεμή διαδικασία διαγωνισμού και ενώ στηρίζεται στις δυνατότητες άλλων φορέων.»

11 Το άρθρο 89 του κώδικα αυτού προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. […]

Ο οικονομικός φορέας που επιθυμεί να στηριχθεί στις δυνατότητες άλλων φορέων επισυνάπτει […] δήλωση υπογεγραμμένη από [τη βοηθητική επιχείρηση] με την οποία βεβαιώνεται ότι η επιχείρηση αυτή πληροί τα γενικά κριτήρια του άρθρου 80 καθώς και τα τεχνικά κριτήρια και ότι διαθέτει τα μέσα που σχετίζονται με τις δυνατότητες στις οποίες επιθυμεί να στηριχθεί ο οικονομικός φορέας. Ο οικονομικός φορέας αποδεικνύει στην αναθέτουσα αρχή ότι θα έχει στη διάθεσή του τα αναγκαία μέσα μέσω προσκομίσεως δηλώσεως υπογεγραμμένης από τη βοηθητική επιχείρηση, με την οποία αυτή δεσμεύεται έναντι του προσφέροντος και της αναθέτουσας αρχής να θέτει στη διάθεση του οικονομικού φορέα καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως τα αναγκαία μέσα που δεν διαθέτει ο ίδιος. Σε περίπτωση υποβολής ψευδούς δηλώσεως, η αναθέτουσα αρχή αποκλείει τον προσφέροντα, καταπίπτει δε η εγγύηση –υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 80, παράγραφος 12– σε σχέση με τους υπογράφοντες τις εν λόγω δηλώσεις.

[…]

3. Η αναθέτουσα αρχή ελέγχει, κατά τα οριζόμενα στα άρθρα 85, 86 και 88, αν πληρούν τα σχετικά κριτήρια επιλογής οι φορείς στων οποίων τις δυνατότητες σκοπεύει να στηριχθεί ο οικονομικός φορέας και αν συντρέχουν λόγοι αποκλεισμού κατά την έννοια του άρθρου 80. Επιβάλλει στον οικονομικό φορέα να προβεί σε αντικατάσταση των φορέων που δεν πληρούν κάποιο από τα σχετικά κριτήρια επιλογής ή ως προς τους οποίους συντρέχουν υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού. Η προκήρυξη του διαγωνισμού μπορεί επίσης να αναφέρει τις περιπτώσεις στις οποίες ο οικονομικός φορέας υποχρεούται να προβεί σε αντικατάσταση φορέα ως προς τον οποίο συντρέχουν μη υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού, υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται για τεχνικά κριτήρια.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

12 Με προκήρυξη διαγωνισμού που δημοσιεύτηκε στις 3 Ιανουαρίου 2018, η τοπική υγειονομική υπηρεσία της Κεντρικής Τοσκάνης κίνησε διαδικασία για την ανάθεση συμβάσεως έργου επιλεκτικής και μηχανικής κατεδαφίσεως των κτιρίων του πρώην νοσοκομείου Misericordia e Dolce του Πράτο (Ιταλία), με βασικό ποσό 5 673 030,73 ευρώ.

13 Στο πλαίσιο της υποβολής της προσφοράς της, η GTE Del Debbio επικαλέστηκε τις τεχνικές και επαγγελματικές δυνατότητες μιας βοηθητικής επιχειρήσεως.

14 Ενώ η ΠΚΕ Daf και η ΠΚΕ Del Debbio κατείχαν τις δύο πρώτες θέσεις στην προσωρινή κατάταξη, η αναθέτουσα αρχή απέκλεισε αμφότερες τις κοινοπραξίες αυτές από τον διαγωνισμό. Ως εκ τούτου, η ΠΚΕ Rad Service κατέλαβε την πρώτη θέση της εν λόγω κατάταξης.

15 Ως αιτιολογία για τον αποκλεισμό της ΠΚΕ Del Debbio προβλήθηκε η υποβολή δηλώσεως από τη βοηθητική επιχείρηση, στην οποία δεν αναφερόταν η ύπαρξη patteggiamento –ήτοι δικαστικής αποφάσεως περί εκτελέσεως της ποινής που συμφωνήθηκε μεταξύ των διαδίκων– η οποία εκδόθηκε κατά του ιδιοκτήτη και νόμιμου εκπροσώπου της επιχειρήσεως στις 14 Ιουνίου 2013 και απέκτησε ισχύ δεδικασμένου στις 11 Σεπτεμβρίου 2013. Κατά το ιταλικό δίκαιο, η patteggiamento εξομοιούται ρητώς –υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπόθεσης της κύριας δίκης– με καταδίκη για το πλημμέλημα της σωματικής βλάβης εξ αμελείας το οποίο διαπράττεται κατά παράβαση της νομοθεσίας περί προστασίας της υγείας και της ασφάλειας στον χώρο εργασίας.

16 Η αναθέτουσα αρχή έκρινε ότι η βοηθητική επιχείρηση είχε υποβάλει εσφαλμένη και ψευδή δήλωση σε σχέση με το περιλαμβανόμενο στο ΕΕΕΠ ερώτημα που συνίστατο στο αν είχε κριθεί ένοχη για σοβαρά επαγγελματικά παραπτώματα, κατά την έννοια του άρθρου 80 παράγραφος 5, στοιχείο c, του κώδικα δημοσίων συμβάσεων. Κατά συνέπεια, η αναθέτουσα αρχή έκρινε ότι η ΠΚΕ Del Debbio έπρεπε να αποκλειστεί αυτομάτως από τον διαγωνισμό, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 80, παράγραφος 5, στοιχείο f-bis, και στο άρθρο 89, παράγραφος 1, του κώδικα αυτού.

17 Κατόπιν της ακυρώσεως, με δύο αποφάσεις του Tribunale amministrativo regionale per la Toscana (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο Τοσκάνης, Ιταλία), των αποφάσεων περί αποκλεισμού της ΠΚΕ Del Debbio και της ΠΚΕ DAF, η ΠΚΕ RAD Service άσκησε έφεση κατά των αποφάσεων αυτών ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, ήτοι του Consiglio di Stato (Συμβουλίου της Επικρατείας, Ιταλία).

18 Το δικαστήριο αυτό κρίνει ότι, βάσει του άρθρου 89, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κώδικα δημοσίων συμβάσεων, η ψευδής δήλωση που υποβάλλει ο νόμιμος εκπρόσωπος της βοηθητικής επιχείρησης στο πλαίσιο του διαγωνισμού συνεπάγεται αυτομάτως την υποχρέωση της αναθέτουσας αρχής να αποκλείσει τον προσφέροντα που επικαλέστηκε τις δυνατότητες της επιχείρησης αυτής, χωρίς ο προσφέρων να μπορεί να προβεί σε αντικατάστασή της. Συνεπώς, η διαδικασία διόρθωσης την οποία προβλέπει το άρθρο 89, παράγραφος 3, του κώδικα αυτού δεν έχει εφαρμογή, με αποτέλεσμα να μην μπορεί ο οικονομικός φορέας να προβεί σε αντικατάσταση της βοηθητικής επιχείρησης.

19 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί εντούτοις αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα της διατάξεως αυτής με τις αρχές και τους κανόνες του άρθρου 63 της οδηγίας 2014/24, καθώς και με τα άρθρα 49 και 56 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, κατά το δικαστήριο αυτό, το άρθρο 63, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24 αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στο να διασφαλίσει ότι οι παροχές πραγματοποιούνται από φορείς που διαθέτουν τα κατάλληλα μέσα και την απαιτούμενη ηθική και επιβάλλει, κατά συνέπεια, στην αναθέτουσα αρχή να συναινέσει στην αντικατάσταση μιας βοηθητικής επιχείρησης η οποία δεν πληροί τα κριτήρια ή ως προς την οποία συντρέχει λόγος αποκλεισμού.

20 Προβλέποντας όμως τον αυτόματο αποκλεισμό του προσφέροντος λόγω ψευδών δηλώσεων της επιχείρησης στης οποίας τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί, το άρθρο 89, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κώδικα δημοσίων συμβάσεων απαγορεύει την αντικατάσταση της βοηθητικής επιχείρησης και, ως εκ τούτου, τη διορθωτική λύση που προβλέπει ωστόσο η παράγραφος 3 της διατάξεως αυτής σε σχέση με όλους τους άλλους υποχρεωτικούς λόγους αποκλεισμού.

21 Πλην όμως, κατά το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 63 της οδηγίας 2014/24 δεν προβλέπει καμία διαφορά ως προς το καθεστώς και επιβάλλει την αντικατάσταση της βοηθητικής επιχείρησης οσάκις συντρέχουν ως προς αυτήν υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού, όποιοι και αν είναι αυτοί.

22 Επιπλέον, ένας προσφέρων δεν είναι σε θέση να ελέγξει την αλήθεια και την ειλικρίνεια των δηλώσεων που υποβάλλουν οι επιχειρήσεις στων οποίων τις δυνατότητες σκοπεύει να στηριχθεί. Οφείλει επομένως να στηριχθεί στις δηλώσεις ή στα έγγραφα που προσκομίζουν οι εν λόγω επιχειρήσεις. Η ΠΚΕ Del Debbio υποστηρίζει εξάλλου ότι, εν προκειμένω, ήταν αδύνατο να γνωρίζει την ποινική καταδίκη του ιδιοκτήτη της βοηθητικής επιχείρησης, στο μέτρο που η καταδίκη αυτή δεν περιλαμβανόταν στο απόσπασμα ποινικού μητρώου στο οποίο είχε πρόσβαση άλλος ιδιωτικός φορέας πλην του ενδιαφερομένου.

23 Τέλος, κατά το αιτούν δικαστήριο, τυχόν εθνικοί περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος ενός προσφέροντος να στηριχθεί στις δυνατότητες άλλου φορέα πρέπει να υπόκεινται σε αυστηρό έλεγχο, διενεργούμενο υπό το πρίσμα των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων.

24 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πρέπει να θεωρηθεί ότι το άρθρο 63 της οδηγίας [2014/24], σε συνδυασμό με τις αρχές της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που κατοχυρώνονται στα άρθρα 49 και 56 [ΣΛΕΕ], αντιτίθεται στην εφαρμογή της ιταλικής κανονιστικής ρυθμίσεως αφορώσας τη στήριξη στις δυνατότητες άλλου φορέα και τον αποκλεισμό από τις διαδικασίες αναθέσεως, η οποία περιέχεται στο άρθρο 89, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του ιταλικού κώδικα δημοσίων συμβάσεων, […] σύμφωνα με το οποίο, σε περίπτωση ψευδούς δηλώσεως εκ μέρους της βοηθητικής επιχειρήσεως σχετικά με την ύπαρξη ποινικών καταδικαστικών αποφάσεων με ισχύ δεδικασμένου, από τις οποίες ενδεχομένως μπορεί να αποδειχθεί η τέλεση σοβαρού επαγγελματικού παραπτώματος, η αναθέτουσα αρχή οφείλει να αποκλείει πάντοτε τον διαγωνιζόμενο οικονομικό φορέα, χωρίς να του επιβάλλει ή να του επιτρέπει να υποδείξει άλλη κατάλληλη βοηθητική επιχείρηση προς αντικατάσταση της πρώτης, όπως εντούτοις ορίζεται στις λοιπές περιπτώσεις στις οποίες οι άλλοι φορείς των οποίων τις δυνατότητες επικαλείται ο οικονομικός φορέας δεν πληρούν κάποιο σχετικό κριτήριο επιλογής ή για τους οποίους συντρέχουν υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού;»

25 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε την υπαγωγή της υπόθεσης στην ταχεία διαδικασία, δυνάμει του άρθρου 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, με την αιτιολογία ότι η υπό κρίση υπόθεση εγείρει ζήτημα αρχής, αφορά την εκτέλεση επειγουσών εργασιών επί νοσοκομειακών κτιρίων –οι οποίες δεν πρέπει ούτε να αναβληθούν ούτε να ανασταλούν και έχουν σημαντική αξία– και ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική διάταξη αποτελεί αντικείμενο πληθώρας ενδίκων διαφορών.

26 Η αίτηση αυτή υπαγωγής της υπόθεσης στην ταχεία διαδικασία απορρίφθηκε με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 7ης Ιουλίου 2020.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

27 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι το προδικαστικό ερώτημα υπονοεί ότι ενδέχεται να προσκρούει στην αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων εθνική ρύθμιση που προβλέπει τον άνευ ετέρου αποκλεισμό του προσφέροντος στην περίπτωση που ο φορέας στις δυνατότητες του οποίου σκοπεύει να στηριχθεί ο προσφέρων έχει παράσχει ψευδείς πληροφορίες, δεδομένου ότι επιτρέπεται η αντικατάσταση τέτοιου φορέα όταν αυτός δεν πληροί κάποιο σχετικό κριτήριο επιλογής ή όταν συντρέχουν σε βάρος του υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού.

28 Τα κράτη μέλη διαθέτουν όμως ορισμένη εξουσία εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των προϋποθέσεων εφαρμογής των προαιρετικών λόγων αποκλεισμού που προβλέπει το άρθρο 57, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/24 (πρβλ. αποφάσεις της 10ης Ιουλίου 2014, Consorzio Stabile Libor Lavori Pubblici, C-358/12, EU:C:2014:2063, σκέψη 36, της 28ης Μαρτίου 2019, Idi, C-101/18, EU:C:2019:267, σκέψη 45, και της 30ής Ιανουαρίου 2020, Tim, C-395/18, EU:C:2020:58, σκέψη 34). Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 57, παράγραφοι 4 και 7, της οδηγίας 2014/24, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να μην εφαρμόσουν τους προαιρετικούς λόγους αποκλεισμού που αναφέρονται στη διάταξη αυτή ή να τους ενσωματώσουν στην εθνική νομοθεσία με βαθμό αυστηρότητας που μπορεί να διαφέρει κατά περίπτωση, με γνώμονα εκτιμήσεις νομικής, οικονομικής ή κοινωνικής φύσεως που επικρατούν σε εθνικό επίπεδο.

29 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να αναδιατυπωθεί το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα και να γίνει δεκτό ότι, με το ερώτημα αυτό, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 63 της οδηγίας 2014/24, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφος 4, στοιχείο η', και παράγραφος 6, της οδηγίας αυτής και υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας η αναθέτουσα αρχή οφείλει άνευ ετέρου να αποκλείσει έναν προσφέροντα από διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης, στην περίπτωση που η βοηθητική επιχείρηση στης οποίας τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί ο προσφέρων έχει υποβάλει ψευδή δήλωση ως προς την ύπαρξη ποινικών καταδικαστικών αποφάσεων που έχουν αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου, χωρίς η αρχή αυτή να δύναται, σε μια τέτοια περίπτωση, να επιβάλει ή τουλάχιστον να επιτρέψει στον προσφέροντα να προβεί στην αντικατάσταση της εν λόγω επιχείρησης, αντιθέτως προς ό,τι προβλέπεται σε σχέση με τις άλλες περιπτώσεις κατά τις οποίες οι φορείς των οποίων τις δυνατότητες επικαλείται ο προσφέρων δεν πληρούν κάποιο σχετικό κριτήριο επιλογής ή συντρέχει ως προς αυτούς υποχρεωτικός λόγος αποκλεισμού.

30 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 63, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/24 προβλέπει το δικαίωμα ενός οικονομικού φορέα να στηριχθεί, ως προς συγκεκριμένη δημόσια σύμβαση, στις δυνατότητες άλλων φορέων, ασχέτως της νομικής φύσης των μεταξύ τους δεσμών, για την πλήρωση τόσο των κριτηρίων περί οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας του άρθρου 58, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής όσο και των κριτηρίων περί τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας του άρθρου 58, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας (πρβλ. αποφάσεις της 10ης Οκτωβρίου 2013, Swm Costruzioni 2 και Mannocchi Luigino, C-94/12, EU:C:2013:646, σκέψεις 29 και 33, της 7ης Απριλίου 2016, Partner Apelski Dariusz, C-324/14, EU:C:2016:214, σκέψεις 33, 35, 39, 49 και 51, και της 2ας Ιουνίου 2016, Pizzo, C-27/15, EU:C:2016:404, σκέψη 25).

31 Ο οικονομικός φορέας που επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμα αυτό οφείλει, βάσει του άρθρου 59, παράγραφος 1, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 84, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής, να προσκομίσει στην αναθέτουσα αρχή, κατά την υποβολή της αιτήσεως συμμετοχής ή της προσφοράς του, ΕΕΕΣ με το οποίο θα

δηλώνει ότι τόσο ο ίδιος όσο και οι φορείς στων οποίων τις δυνατότητες σκοπεύει να στηριχθεί δεν εμπίπτουν σε κάποια από τις περιπτώσεις του άρθρου 57 της εν λόγω οδηγίας, η οποία πρέπει ή μπορεί να συνεπάγεται τον αποκλεισμό ενός οικονομικού φορέα.

32 Επομένως, βάσει του άρθρου 63, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24, εναπόκειται στην αναθέτουσα αρχή να εξακριβώσει, αφενός, ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 59 έως 61 της οδηγίας αυτής, οι φορείς στων οποίων τις δυνατότητες σκοπεύει να στηριχθεί ο οικονομικός φορέας πληρούν τα εφαρμοστέα κριτήρια επιλογής και, αφετέρου, αν συντρέχει κάποιος από τους λόγους αποκλεισμού του άρθρου 57 της εν λόγω οδηγίας ως προς τόσο τον ίδιο τον οικονομικό φορέα όσο και τους ως άνω φορείς.

33 Κατά το άρθρο 63, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τρίτη περίοδος, της οδηγίας 2014/24, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να απαιτήσει –ή μπορεί να υποχρεωθεί από το κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται να απαιτήσει– από τον συγκεκριμένο οικονομικό φορέα να προβεί στην αντικατάσταση του φορέα στου οποίου τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί, αλλά ως προς τον οποίο συντρέχουν μη υποχρεωτικοί λόγοι αποκλεισμού. Επομένως, από το γράμμα της περιόδου αυτής προκύπτει σαφώς ότι, μολονότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται να επιβάλει στον εν λόγω οικονομικό φορέα να προβεί σε τέτοια αντικατάσταση, δεν μπορούν, αντιθέτως, να στερήσουν από την αναθέτουσα αρχή τη δυνατότητά της να απαιτήσει οίκοθεν την εν λόγω αντικατάσταση. Πράγματι, τα κράτη μέλη μπορούν μόνο να αντικαταστήσουν τη δυνατότητα αυτή με υποχρέωση της αναθέτουσας αρχής να επιβάλει τέτοια αντικατάσταση.

34 Μια τέτοια ερμηνεία του άρθρου 63, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τρίτη περίοδος, της οδηγίας 2014/24 συμβάλλει, επιπλέον, στη διασφάλιση της τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας από τις αναθέτουσες αρχές, συμφώνως προς το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής. Ειδικότερα, από την αρχή αυτή, η οποία αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, προκύπτει ότι οι κανόνες τους οποίους θεσπίζουν τα κράτη μέλη ή οι αναθέτουσες αρχές στο πλαίσιο της εφαρμογής των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας δεν πρέπει να βαίνουν πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία (πρβλ. αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 2008, Μηχανική, C-213/07, EU:C:2008:731, σκέψη 48, και της 30ής Ιανουαρίου 2020, Tim, C-395/18, EU:C:2020:58, σκέψη 45).

35 Ο σκοπός τον οποίον επιδιώκει δε το άρθρο 57 της οδηγίας 2014/54, όπως και το άρθρο της 63, είναι να παράσχει στην αναθέτουσα αρχή τη δυνατότητα να βεβαιωθεί για την ακεραιότητα και την αξιοπιστία καθενός από τους προσφέροντες και, ως εκ τούτου, για τη μη διάρρηξη της σχέσεως εμπιστοσύνης με τον οικείο οικονομικό φορέα (πρβλ. αποφάσεις της 19ης Ιουνίου 2019, Meca, C-41/18, EU:C:2019:507, σκέψη 29, και της 3ης Οκτωβρίου 2019, Delta Antreprizǎ de Construcţii şi Montaj 93, C-267/18, EU:C:2019:826, σκέψη 26). Υπ' αυτό ακριβώς το πρίσμα, το άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24, σε συνδυασμό με την αιτιολογική της σκέψη 102, εγγυάται, κατ' αρχήν, το δικαίωμα κάθε οικονομικού φορέα που εμπίπτει σε μία από τις περιπτώσεις των παραγράφων 1 και 4 της διατάξεως αυτής να παράσχει στοιχεία που αποδεικνύουν ότι τα μέτρα που έλαβε επαρκούν προς επιβεβαίωση της αξιοπιστίας του παρά την ύπαρξη σχετικού λόγου αποκλεισμού.

36 Υπό τις συνθήκες αυτές, πριν ακόμα απαιτήσει από προσφέροντα την αντικατάσταση φορέα στου οποίου τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί, λόγω του ότι εμπίπτει σε μια από τις περιπτώσεις του άρθρου 57, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 2014/24, το άρθρο 63 της οδηγίας αυτής προϋποθέτει ότι η αναθέτουσα αρχή παρέχει στον προσφέροντα αυτόν και/ή στον εν λόγω φορέα τη δυνατότητα να της παρουσιάσουν τα διορθωτικά μέτρα που τυχόν έλαβαν για τη

θεραπεία της διαπιστωθείσας πλημμέλειας και, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα να αποδείξουν ότι ο εν λόγω φορέας μπορεί, εκ νέου, να θεωρηθεί αξιόπιστος φορέας (πρβλ. απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Delta Antrepriză de Construcții şi Montaj 93, C-267/18, EU:C:2019:826, σκέψη 37).

37 Επομένως, μόνον επικουρικώς και εφόσον ο φορέας ως προς τον οποίον προβάλλεται λόγος αποκλεισμού του άρθρου 57, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 2014/24 δεν έχει λάβει κανένα διορθωτικό μέτρο ή αν τα μέτρα που έλαβε κρίθηκαν ανεπαρκή από την αναθέτουσα αρχή, η αρχή αυτή μπορεί ή –αν το εθνικό της δίκαιο την υποχρεώνει– οφείλει να απαιτήσει από τον προσφέροντα να προβεί σε αντικατάσταση του εν λόγω φορέα.

38 Συναφώς, διευκρινίζεται ότι, κατά το άρθρο 57, παράγραφος 6, τέταρτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/24, ο οικονομικός φορέας που αποκλείστηκε με τελεσίδικη δικαστική απόφαση από τη συμμετοχή σε διαδικασίες σύναψης σύμβασης ή ανάθεσης σύμβασης παραχώρησης δεν έχει βεβαίως το δικαίωμα, κατά τη διάρκεια της περιόδου αποκλεισμού που καθορίζεται από την εν λόγω απόφαση, στα κράτη μέλη όπου η απόφαση αυτή παράγει τα αποτελέσματά της, να επικαλεστεί τα διορθωτικά μέτρα που έλαβε κατόπιν της εν λόγω αποφάσεως και, ως εκ τούτου, να αποφύγει τον αποκλεισμό του εφόσον κριθούν επαρκή τα αποδεικτικά στοιχεία. Εντούτοις, όταν τελεσίδικη δικαστική απόφαση αποκλείει από τη συμμετοχή σε διαδικασίες σύναψης δημόσιας σύμβασης ή ανάθεσης σύμβασης παραχώρησης έναν φορέα στου οποίου τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί ο προσφέρων, πρέπει, στην περίπτωση αυτή, η αναθέτουσα αρχή να παράσχει στον εν λόγω προσφέροντα τη δυνατότητα να προβεί σε αντικατάσταση του ως άνω φορέα.

39 Δεύτερον, η σημασία που έχει συναφώς, σε σχέση με την αρχή της αναλογικότητας, η ερμηνεία του άρθρου 63, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, τρίτη περίοδος, της οδηγίας 2014/24 που εκτίθεται στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει επίσης από την αιτιολογική σκέψη 101, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής, κατά την οποία, όταν οι αναθέτουσες αρχές εφαρμόζουν προαιρετικούς λόγους αποκλεισμού, πρέπει να δίδουν ιδιαίτερη προσοχή στην εν λόγω αρχή. Η προσοχή αυτή πρέπει όμως να είναι ακόμη μεγαλύτερη όταν ο προβλεπόμενος από την εθνική νομοθεσία αποκλεισμός δεν πλήττει τον προσφέροντα για παράβαση καταλογιστέα σε αυτόν, αλλά για παράβαση διαπραχθείσα από φορέα στου οποίου τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί και έναντι του οποίου δεν διαθέτει καμία εξουσία ελέγχου (πρβλ. απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Tim, C-395/18, EU:C:2020:58, σκέψη 48).

40 Ειδικότερα, η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει στην αναθέτουσα αρχή να προβαίνει σε συγκεκριμένη και εξατομικευμένη εκτίμηση της στάσεως του οικείου φορέα βάσει όλων των στοιχείων που ασκούν επιρροή συναφώς (βλ., κατ' αναλογίαν, αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 2012, Forposta και ABC Direct Contact, C-465/11, EU:C:2012:801, σκέψη 31, και της 3ης Οκτωβρίου 2019, Delta Antrepriză de Construcții şi Montaj 93, C-267/18, EU:C:2019:826, σκέψη 29). Στο πλαίσιο αυτό, η αναθέτουσα αρχή πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα μέσα που είχε στη διάθεσή του ο προσφέρων προκειμένου να διαπιστώσει ότι συνέτρεχε παράβαση εκ μέρους του φορέα στου οποίου τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί (πρβλ. απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Tim, C-395/18, EU:C:2020:58, σκέψη 52).

41 Εν προκειμένω, αν το αιτούν δικαστήριο επιβεβαιώσει τον ισχυρισμό της ΠΚΕ Del Debbio ότι η ποινική καταδίκη του ιδιοκτήτη της βοηθητικής επιχείρησης στης οποίας της δυνατότητες η κοινοπραξία αυτή σκόπευε να στηριχθεί δεν περιλαμβανόταν στο απόσπασμα ποινικού μητρώου στο οποίο είχαν πρόσβαση οι ιδιωτικοί φορείς, με αποτέλεσμα η ιταλική νομοθεσία να μην παρέχει στην ΠΚΕ Del Debbio τη δυνατότητα να λάβει γνώση της εν λόγω καταδίκης, δεν θα μπορεί να

της προσαφθεί ότι δεν επέδειξε επιμέλεια. Ως εκ τούτου, υπό τις περιστάσεις αυτές, θα ήταν αντίθετο προς την αρχή της αναλογικότητας, που διατυπώνεται στο άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/24, να εμποδισθεί η αντικατάσταση του φορέα ως προς τον οποίον συντρέχει λόγος αποκλεισμού.

42 Διευκρινίζεται ακόμη ότι η αναθέτουσα αρχή, όταν υποχρεούται, βάσει του εθνικού της δικαίου, να απαιτήσει από τον προσφέροντα να προβεί σε αντικατάσταση του φορέα στου οποίου τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί, οφείλει να μεριμνήσει, σύμφωνα με τις αρχές της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισης που διατυπώνονται στο άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/24, ώστε η αντικατάσταση του οικείου φορέα να μην καταλήξει σε ουσιώδη τροποποίηση της προσφοράς του εν λόγω προσφέροντος.

43 Ειδικότερα, η υποχρέωση της αναθέτουσας αρχής να τηρεί την αρχή της ίσης μεταχείρισης των προσφερόντων, σκοπός της οποίας είναι η προώθηση της ανάπτυξης υγιούς και αποτελεσματικού ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν σε δημόσιο διαγωνισμό, ανταγωνισμού ο οποίος άπτεται της ίδιας της ουσίας των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημόσιων συμβάσεων, συνεπάγεται, μεταξύ άλλων, ότι οι προσφέροντες πρέπει να τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης τόσο κατά τον χρόνο προετοιμασίας των προσφορών τους όσο και κατά τον χρόνο αξιολογήσεως των εν λόγω προσφορών από την αναθέτουσα αρχή. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης και η υποχρέωση διαφάνειας αποκλείουν κάθε διαπραγμάτευση μεταξύ της αναθέτουσας αρχής και ενός προσφέροντος στο πλαίσιο διαδικασίας σύναψης δημόσιας σύμβασης, όπερ σημαίνει ότι, κατ' αρχήν, είναι αδύνατον να τροποποιηθεί η προσφορά μετά την κατάθεσή της, κατόπιν πρωτοβουλίας είτε της αναθέτουσας αρχής είτε του προσφέροντος (πρβλ. απόφαση της 11ης Μαΐου 2017, Archus και Gama, C-131/16, EU:C:2017:358, σκέψεις 25 και 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

44 Ως εκ τούτου, όπως και το αίτημα αποσαφηνίσεως μιας προσφοράς, το αίτημα της αναθέτουσας αρχής που απαιτεί την αντικατάσταση φορέα στου οποίου τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί ένας προσφέρων δεν πρέπει να καταλήγει σε υποβολή, στην πραγματικότητα, νέας προσφοράς, λόγω του ότι μεταβάλλει ουσιωδώς την αρχική προσφορά (πρβλ. αποφάσεις της 29ης Μαρτίου 2012, SAG ELV Slovensko κ.λπ., C-599/10, EU:C:2012:191, σκέψη 40, της 7ης Απριλίου 2016, Partner Apelski Dariusz, C-324/14, EU:C:2016:214, σκέψη 64, και της 11ης Μαΐου 2017, Archus και Gama, C-131/16, EU:C:2017:358, σκέψεις 31 και 37).

45 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 63 της οδηγίας 2014/24, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφος 4, στοιχείο η', και υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας η αναθέτουσα αρχή οφείλει άνευ ετέρου να αποκλείσει έναν προσφέροντα από διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης στην περίπτωση που η βοηθητική επιχείρηση στης οποίας τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί ο προσφέρων έχει υποβάλει ψευδή δήλωση ως προς την ύπαρξη ποινικών καταδικαστικών αποφάσεων που έχουν αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου, χωρίς η αρχή αυτή να δύναται, σε μια τέτοια περίπτωση, να επιβάλει ή τουλάχιστον να επιτρέψει στον προσφέροντα να προβεί στην αντικατάσταση της εν λόγω επιχείρησης.

Επί των δικαστικών εξόδων

46 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (ένατο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 63 της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 57, παράγραφος 4, στοιχείο η′, και υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας η αναθέτουσα αρχή οφείλει άνευ ετέρου να αποκλείσει έναν προσφέροντα από διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης στην περίπτωση που η βοηθητική επιχείρηση στης οποίας τις δυνατότητες σκόπευε να στηριχθεί ο προσφέρων έχει υποβάλει ψευδή δήλωση ως προς την ύπαρξη ποινικών καταδικαστικών αποφάσεων που έχουν αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου, χωρίς η αρχή αυτή να δύναται, σε μια τέτοια περίπτωση, να επιβάλει ή τουλάχιστον να επιτρέψει στον προσφέροντα να προβεί στην αντικατάσταση της εν λόγω επιχείρησης.

(υπογραφές)